

**MAGYARORSZÁGI HELYZETKÉP AZ
ALTERNATÍV GONDOSKODÁS LEHETŐSÉGEIRŐL,
KÜLÖNÖS TEKINTETTEL A GYERMEKOTTHONI,
NEVELŐSZÜLŐI ELHELYEZÉSRE**

Szerzők:

Rákó Erzsébet (PhD)¹
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Erdei Ildikó²
DE Humán Tudományok Doktori Iskola

Lektorok:

Galán Anita (PhD)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

Pető Ildikó (PhD)
Debreceni Egyetem (Magyarország)

...és további két anonim lektor

Rákó Erzsébet és Erdei Ildikó (2024): Magyarországi helyzetkép az alternatív gondoskodás lehetőségeiről, különös tekintettel a gyermekotthoni, nevelőszülői elhelyezésre. *Különleges Bánásmód Interdiszciplináris folyóirat*, 10(3), 63-81. DOI: <https://doi.org/10.18458/KB.2024.3.63>

Absztrakt

Jelen tanulmányban az intézményes és a nevelőszülői ellátás összehasonlítására vállalkozunk. Módszerként a statisztikai adatok másodelemzését választottuk. A tanulmányban arra a kérdésre keressük a választ, hogy hogyan változik Magyarországon és azon belül az Észak-Alföldi régióban, a gyermekvédelmi szakellátásban a férőhelyek, a gyermekek létszáma, kor szerinti összetétele, az elhelyezés időtartama és típusa szerint. Elsősorban 2014., 2021. és a 2023-as év adatait elemezzük a deinstitutionalizáció szempontjából, az elmúlt évek intézményátalakítási trendjei mellett a gyermekvédelmi gondoskodás aktuális helyzetét mutatjuk be. Összehasonlító elemzésünk további célja, hogy áttekintsük az elmúlt években a gondozási helyről történő szökési esetek számát, feltételezve, hogy a nevelőszülői elhelyezés esetében ritkábban fordul elő. Az elemzéshez elsősorban a 2014., a 2021. és a 2023. év adatait vettük alapul. Néhány helyen a 2020-as év került elemzésre az adatok elérhetősége miatt. Felhasználtuk a KSH nyilvánosan rendelkezésre álló adatsorait, valamint egyéni adatigénylés alapján a KSH OSAP 1208 nyomtatvány szerint felvett adatokat, ami az adott megyékben székhellyel rendelkező gyermekvédelmi központok által szolgáltatott adatokat tartalmazza.

Kulcsszavak: intézménytelenítés, gyermekotthon, nevelőszülő

Tudományterületek: szociálpedagógia, szociálpolitika

---

¹ Rákó Erzsébet (PhD)¹. Debreceni Egyetem, Gyermeknevelési és Gyógynevelési Kar, Szociálpedagógia Tanszék (Magyarország). E-mail cím: rakoe@ped.unideb.hu. ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0456-5829>

² Erdei Ildikó, Debreceni Egyetem Humán Tudományok Doktori Iskola. E-mail cím: erdildi@gmail.com. ORCID ID: <https://orcid.org/0009-0003-3665-9667>

Abstract**SITUATION PICTURE OF HUNGARIAN OF THE POSSIBILITIES OF ALTERNATIVE CARE, WITH PARTICULAR REGARD TO CHILDREN'S HOME AND FOSTER PARENT PLACEMENT**

In this study, we compare institutional and foster care. The method chosen is a secondary analysis of statistical data. In the study, we seek to answer the question of how the number of places, the number of children, the age composition of children, the duration of placement and the type of placement vary in Hungary and in the Northern Great Plain region. We analyse data for the years 2014, 2021 and 2023 in terms of deinstitutionalisation and present the current situation of child protection care alongside the trends in institutional restructuring in recent years. A further aim of our comparative analysis is to review the number of cases of runaways from care in recent years, assuming that they occur less frequently in foster care. For the analysis, we have primarily used data for the years 2014, 2021 and 2023. In some places, the year 2020 was analysed due to data availability. We have used publicly available data series from the KSH, as well as data recorded on the basis of individual data requests according to the KSH OSAP Form 1208, which contains data provided by child protection centres based in the respective counties.

Keywords: deinstitutionalisation, residential home, foster parents,

Disciplines: social pedagogy, social policy,

Elméleti háttér**Gyermekvédelmi szakellátás**

A gyermekvédelemben, Gilbert és munkatársai (2011) szerint az állam a bántalmazást és elhanyagolást észlelve, minden esetben a gyermek védelmében szankcionál, a gyermek biztonságának garantálása érdekében. A beavatkozás célja a védelem biztosítása és a gyermek körüli ártalmak csökkentése (Gilbert, Parton, Skivenes, 2011). Gyermekvédelmi szakellátásba kerül a gyermek, ha a család a gyermekjóléti alapellátások által nyújtott, segítő szolgáltatások igénybevételével nem tudja biztosítani a veszélyeztetettség megszüntetését. A gyermekvédelmi szakellátás keretében biztosítani kell az ideiglenes hatállyal elhelyezett, a nevelésbe vett gyermek otthon nyújtó ellátását, a fiatal felnőtt továbbbi utógondozói ellátását és a szakellátást más okból igénylő gyermek teljes körű ellátását (1997. évi XXXI.tv. Gyvt. 5§). A szakellátás rendszere differenciált az intézmények közé tartoznak az

otthont nyújtó ellátások közül a gyermekotthon/lakásotthon és annak különböző típusai, a nevelőszülői ellátás, a területi gyermekvédelmi szakszolgáltatás, az utógondozói ellátás valamint tágabb értelemben a javítóintézetek.

Különböző gyermekvédelmi modellek alakultak ki a történelem során, aminek egyik típusa a nyugat-európai országok modellje, ahol a '60-as évek végétől megkezdődött a nagy intézmények átalakítása, a kiscsoportos lakásotthonok kialakítása, valamint a nevelőszülői elhelyezés erősítése. A középkelet-európai országok alkotják a másik modellt, amire jellemző, hogy a szocialista érában abban hittek, hogy az intézményes közös elhelyezés a legmegfelelőbb megoldás a gyermek számára. A nyugat-európai minta Magyarországon csak a '80-as évek végén kezdett megjelenni (Rákó, 2014).

A nyugat-európai gyermekvédelmi modellekben megjelenő alternatív gondoskodási formák létrejötte a deinstitutionalizáció keretében valósul meg, aminek a fogalma a gyermekvédelem területén több

tényezőit foglal magában. Nem pusztán a nagy intézmények átalakítását, a gyerekek családi körülmények közötti elhelyezését jelenti, hanem a családi nevelés megerősítését, ezzel párhuzamosan a közösségi alapú szolgáltatások fejlesztését, valamint a gyermekvédelemben nagykorúvá vált fiatalok intézményből való kilépésének, társadalmi integrációjának segítését is (Costa, 2012).

Az ENSZ Közgyűlése 2009-ben felhívta a figyelmet arra, hogy komoly hiányosságok mutatkoznak világszerte a Gyermekjogi Egyezmény alkalmazása területén, a családjukon kívül élő, vagy a családból való kiemeléssel fenyegetett gyermekek esetében. Ezért kidolgozták az „Alternatív gondoskodás a gyermekekről - Útmutató”-t. A dokumentum az alternatív gondoskodás közé sorolja a következőket: 1. a családi vagy rokoni ellátást, amikor a gyermek elhelyezését a tágabb család biztosítja, 2. a nevelőszülői ellátást amennyiben a családban nem oldható meg a gyermek ellátása és a feladatra felkészített nevelőszülői családban helyezik el, 3. a családalapú vagy családszerű ellátás egyéb formáit, 4. a gyermekotthoni ellátást. Továbbá a dokumentum szerint ide tartozik még a nem családalapú, csoportos keretek között megvalósuló gondozás. Például a biztonságos szállás krízishelyzet esetén, az átmeneti otthoni gondozás, a rövid és hosszú távú gyermekotthoni gondozási lehetőség, beleértve a lakásotthonokat is valamint a felügyeletet biztosító, független lakhatási lehetőségek biztosítását. (Alternatív gondoskodás a gyermekekről- Útmutató, 2009).

Az Útmutató elkészítése után egy évtizeddel az ENSZ Közgyűlése 2019. decemberi határozatában ismét felhívja a figyelmet a gyermekek jogainak előmozdításáról és védelméről továbbá arra, hogy a gyermeknek családi környezetben kell felnőnie ahhoz, hogy személyisége és lehetőségei teljes mértékben és harmonikusan fejlődhessenek; sürgeti a tagállamokat, hogy tegyenek lépéseket annak érdekében, hogy az intézményesítést fokozatosan minőségi alternatív ellátással váltsák fel, és irányítsák át

az erőforrásokat a családi és közösségi alapú szolgáltatásokra (Resolution adopted by the General Assembly, 2019).

Nemzetközi kitekintés

Az Európai Unió az Opening Doors kampány keretében 16 országban támogatja a deinstitutionalizáció folyamatát, szem előtt tartva azt az alapelvet, hogy a gyermek elhelyezésében az intézményi gondozás csak végső megoldás lehet. Az utóbbi években pedig az Európai Unió 2021-2027 időszakra vonatkozó Gyermekgarancia programja - ami a gyermekszegénység megelőzését szolgálja, kiemelt célcsoportként kezeli az intézményi gondoskodásban élő gyermekeket, hangsúlyozza az alternatív gondozást nyújtó szolgáltatások szükségességét. Az Európai Unió Tanácsa ajánlást fogalmazott meg, miszerint a gyermekek intézményi elhelyezésének visszaszorítása érdekében elő kell segíteni a közösségi vagy családalapú minőségi gondozást. Gyermekeket kizárólag akkor szabad intézményi gondozásban elhelyezni, ha az - általános helyzetét és egyéni szükségleteit figyelembe véve - a gyermek mindennek felett álló érdekét szolgálja (A Tanács 2021. június 14-i (EU) 2021/1004 ajánlása az európai gyermekgarancia létrehozásáról).

Amennyiben a gyermekek gyermekotthonban vagy nevelőszülőnél történő elhelyezésére vonatkozóan szeretnénk a nemzetközi adatokat áttekinteni, nehézségekbe ütközünk. Az oka, hogy az egyes országok különböző módon tartják nyilván a gyermekvédelmi ellátást igénylő gyerekekre vonatkozó adatokat, valamint eltérő módon használják a szakmai fogalmakat. További nehezítő tényező, hogy maga az ellátórendszer is nagy különbségeket mutat az egyes országokban. A nehézség a feloldására jött létre a DataCare kutatócsoport az Eurochild és az UNICEF közös kezdeményezése 2020-ban, hogy feltérképezze az alternatív ellátásra vonatkozó statisztikai adatok gyűjtését az EU 27 tagállamában és az Egyesült Királyságban. A kutatócsoport célja, hogy Európa-szerte átláthatóbb,

egységesebb megközelítést alkalmazzanak a statisztikai adatok gyűjtése és feldolgozása terén a gyermekvédelemben. Bár a módszerek eltérnek, de a legtöbb megkérdezett ország gyűjti a gyermek életkorra, nemére, fogyatékoságára, az alternatív ellátásba kerülés okaira és a vér szerinti családba való visszatérésre vonatkozó adatokat. (A fogyatékos-sággal kapcsolatos adatgyűjtés alól Dánia és Svédország kivételt képez ezekben az országokban tilos az adatgyűjtés.) Jelenleg adatgyűjtés uniós és nemzeti szinten a következő vonatkozásokban valósul meg: az alternatív ellátásban részesülő 0-17 éves gyermekek aránya 100.000 főre; bentlakásos ellátásban részesülő 0-17 éves gyermekek aránya 100.000 főre; a 0-17 éves gyermekek aránya egy adott időpontban a formális családi gondozásban, a bentlakásos gondozásban élő 0-17 éves gyermekek százalékos aránya az alternatív gondozásban lévő 0-17 éves gyermekek teljes számához képest egy adott időpontban (Herczog és mtsai, 2021). Az adatgyűjtést kiegészíti a Transformative Monitoring for Enhanced Equity (TransMonEE) az UNICEF Innocenti Kutatóközpontja által kezdeményezett kutatási program. A TransMonEE adatbázisa szintén tartalmaz adatokat az alternatív gondozásban élő gyerekekre vonatkozóan. Az UNICEF nemzeti felmérésekből és a szociális szolgáltatások adminisztratív nyilvántartásaiból származó adatokon alapuló becslései szerint az európai és közép-ázsiai régióban még mindig közel félmillió gyermek él bentlakásos gondozásban. Ez 100.000 fő 0-17 éves korú gyermekre vetítve 232 főt jelent, ez magasabb, a globális átlagnál, ami 100.000 gyermekre vetítve 105 gyermeket jelent világszerte. A korábbinál nagyobb arányban vannak családi alapú gondozásban a gyerekek, különösen nevelőszülőknél, és kisebb arányban élnek gyermekotthonokban. 2010-ben a régióban átlagosan 100.000 lakosra vetítve 859 fő 0-17 éves korú gyermek élt gyermekotthonokban a becslések szerint. A TransMonEE 2021-es adatai egészen más helyzetet mutatnak. A régióban a gyermekotthonokban elhelyezett gyermekek aránya

100.000 fő 0-17 éves népességre vetítve 700 fő alá csökkent. A vizsgált 23 országból 15-ben, amelyre vonatkozóan mind a formális családon alapuló, mind a bentlakásos gondozásra vonatkozó adatok rendelkezésre állnak, a formális alternatív gondozásban részesülő gyermekek több mint kétharmada 2021-ben családon alapuló gondozási típusban volt. A változások az egyes országokban megvalósuló intézménytelenítési/deinstitucionalizációs politikáknak tudhatók be (UNICEF, 2024).

Cappa és mtsai (2022) szerint világszerte mintegy 2,7 millió gyermek él gyermekotthonokban, vagy más bentlakásos gondozási intézményben, ami azonban valószínűleg alulbecsült, mivel sok alacsony és közepes jövedelmű ország nem rendelkezik megbízható adatokkal. Más becslések szerint világszerte 5 és 6 millió (0–18 éves) gyermek él intézményekben, nem pedig családi gondozásban. Az intézetekben élő gyermekek számát illetően azonban jelentős a bizonytalanság ezért a populáció méretére vonatkozó becslések javítása érdekében a szerzők javasolják, hogy az egységesíteni kell az intézményi ellátás meghatározását, az adatgyűjtés javítását, különösen azokban az országokban, ahol nagy a gyermekpopuláció (Desmond és mtsai, 2020).

Ma a nevelőszülői elhelyezés világszerte elterjedt, az Egyesült Államokban élő gyermekek 5 százaléka kerül nevelőszülőkhöz valamikor gyermekkorában, de hasonló arányok vannak más országokban is (Bald és mtsai, 2022). A nevelőszülői családok egyre nagyobb jelentőségre tesznek szert az EU deinstitucionalizálási kezdeményezésének eredményeképpen. A nevelőszülők sokáig a drága bentlakásos gondozás olcsóbb alternatívájának számítottak, de ma már uniós szinten a nevelőszülőket tekintik a legjobb megoldásnak azoknak a gyermekeknek az elhelyezésére, akiket nem tud a vér szerinti családjuk nevelni. A nevelőszülői ellátás elterjedését jelentősen előmozdítja a gyermekek nagy létszámú intézményekben történő elhelyezésével kapcsolatos kritikák megfogalmazása,

különösen Kelet-Európában, valamint az EU de-institucionalizálási kezdeményezésére tett erőfeszítései. (Reimer, 2021).

A gyermekek elhelyezésében a családi körülmények előnyei mellett a gazdasági tényezők is szerepet játszanak. Miközben az intézmények küszködnek a növekvő költségekkel, tanulmányok sora igazolja, hogy az intézményes nevelés szignifikánsan drágább, mint az alternatív családi szolgáltatások. Összehasonlítva az elhelyezési lehetőségeket, a nevelőszülői gondozás költsége kb. egyharmada, egyötöde az intézményi elhelyezés költségének. A családot támogató szociális szolgáltatások pedig kb. egynyolcadába kerülnek (Carter, 2005).

Az elmúlt években számos országban csökkent a bentlakásos gondozásban elhelyezett gyermekek aránya. A családon alapuló és bentlakásos gondozásra vonatkozó adatokkal rendelkező 23 országból

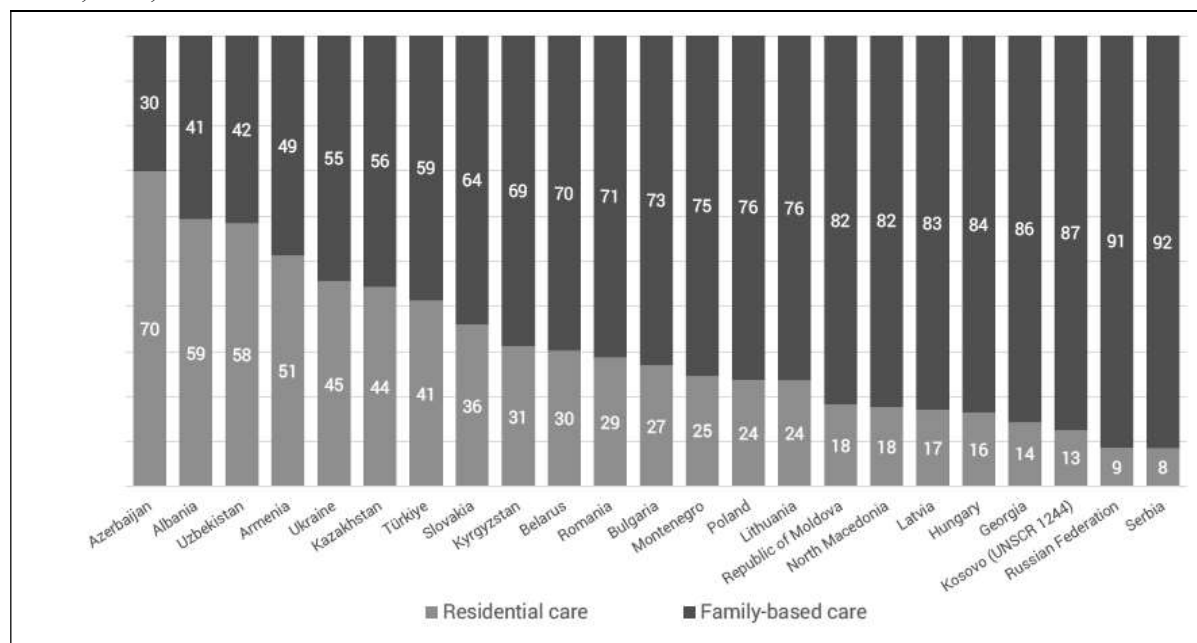
15-ben az alternatív gondozásban részesülő gyermekek több mint kétharmada családon alapuló gondozási formákban volt 2021-ben (1. ábra).

Az ellátórendszeren belül figyelemre méltó változás következett be, amely bentlakásos gondozás arányának csökkenését eredményezte (Unicef, 2024).

Minden országban a bentlakásos gondozás közös jellemzője, hogy teljes munkaidőben, ideiglenesen vagy meghatározott ideig fizetett és/vagy nem fizetett személyzet biztosítja.

Az intézményes gondozás olyan csoportos, nem családon alapuló környezetben valósul meg, ahol néhány gyermek él és ellátásban részesül (beleértve a magánlétésítmenyeket is), akár közigazgatási vagy bírósági intézkedések eredményeként akár egyéb ok miatt, a szülői jogok pedig teljes mértékben átkerülhetnek az államhoz.

1. ábra. A 0-17 éves gyermekek elhelyezése a gyermekotthonokban és a családi körülmények között 2021-ben 23 országban. Forrás: UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia TransMonEE analytical series: Pathways to Better Protection Taking Stock of the Situation of children in alternative care in Europe and Central Asia UNICEF, Geneva, 2024, 48.

Az európai országok között jelentős különbségek vannak a gyermekek intézményes elhelyezését illetően például Portugáliában, Görögországban még mindig jellemző az intézményekben való elhelyezés túlsúlya. (1. táblázat) Az országok többségében azonban, a gyermekvédelmi gondoskodásra szoruló gyermekek kevesebb mint fele él intézményes gondozásban.

A legkevésbé jellemző az intézményes gondozás Románia, Csehország, Lengyelország, Magyarország, Észtország ellátórendszerére is, a gyerekek kevesebb mint 30 százaléka él intézményben a 2019-2021 közötti időszakban, ami jelentős előrelépést jelent, az elmúlt években nagy-mértékben fejlesztették a nevelőszülői ellátórendszert.

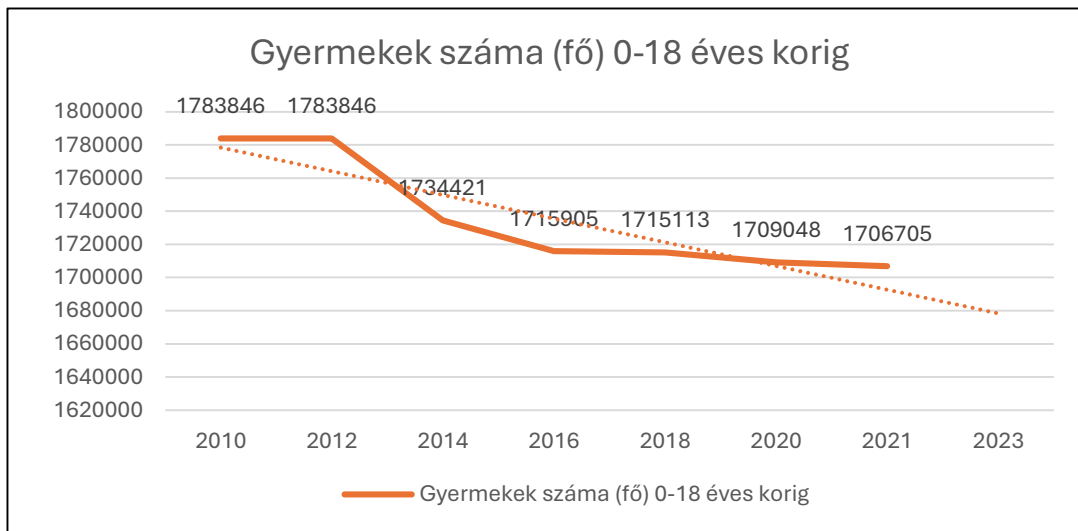
Magyarországi helyzetkép

Magyarország népessége 2014-ről 2023-ra folyamatos csökkenést mutat, kilenc év alatt a magyar népesség 246.000 fővel lett kevesebb, 9.849.000 főről 9.603.634 főre csökkent. (KSH, 2024) Ugyanabban az időintervallumban a Magyarországon élő 0-18 éves gyermekek számában szintén jelentős csökkenés tapasztalható, míg 2014-ben 1.734.421 gyermek élt Magyarországon, addig 2023-ban 1.685.876 fő, ami 48.545 fős csökkenést jelent (2. ábra). Ezzel párhuzamosan nőtt a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek száma, 2014-ben 20.135 fő élt nevelőszülőknél vagy gyermekotthonokban, 2023-ban 1.293 fővel több, 21.428 fő került elhelyezésre (3. ábra) (KSH, 2023).

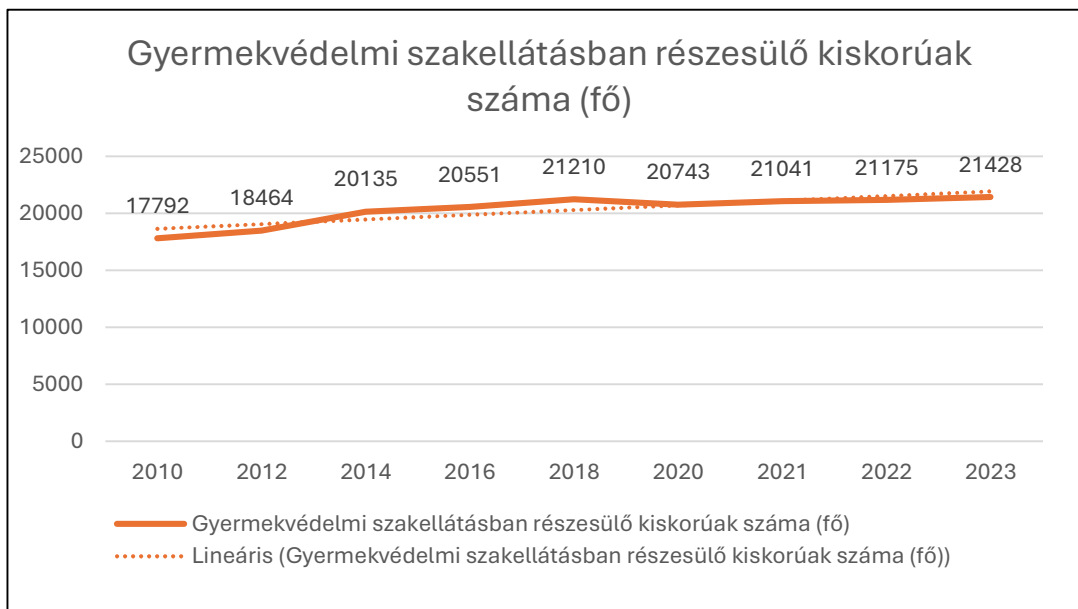
1. táblázat. 0-17 éves gyermekek százalékos aránya a bentlakásos gondozásban 2019-2021. Forrás: UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia TransMonEE analytical series: Pathways to Better Protection Taking Stock of the Situation of children in alternative care in Europe and Central Asia UNICEF, Geneva, 2024 49-50.p. adatok alapján saját szerkesztés

Ország	Gyermekek aránya a bentlakásos gondozásban(%)	Év	Forrás
Portugália	95	2019	DataCare
Görögország	84	2020	DataCare
Luxemburg	57	2019	DataCare
Németország	53	2019	DataCare
Spanyolország	52	2018	DataCare
Hollandia	48	2020	DataCare
Olaszország	48	2017	DataCare
Finnország	47	2019	DataCare
Belgium	42	2019	DataCare
Szlovénia	42	2014/17	DataCare
Szlovákia	36	2021	TransMonEE
Franciaország	33	2017	DataCare
Románia	29	2021	TransMonEE
Csehország	28	2020	DataCare
Lengyelország	24	2021	TransMonEE
Magyarország	16	2021	TransMonEE
Észtország	11	2019	DataCare

2. ábra Gyermek szám 0-18 éves korig 2010-2023 között. Forrás: KSH 2024, alapján saját szerkesztés. (https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html)

3. ábra. Gyermekvédelmi szakellátásban élő kiskorúak száma 2010-2023. Forrás: KSH 2024, alapján saját szerkesztés. (https://www.ksh.hu/stadat_files/nep/hu/nep0003.html)

Összefoglalva, a magyar lakosságszámra vetítve 2014-ben a népesség 0,23%-a nevelkedett gyermekvédelmi szakellátásban, ez az arány 2023-ban 0,24%-ra nőtt. Magyarországon a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyerekek aránya az azonos korú 0-18 éves gyermekképességre vetítve 2014-ben a gyermekképesség 1,16 százaléka volt, 2023-ban az arányuk 1,27 százalékra nőtt. Az adatokból megállapítható, hogy a gyermekvédelmi szakellátásban élők száma Magyarország népességének és a gyermeklétszámának (0-18 éves korig) folyamatos csökkenése mellett növekvő tendenciát mutat (3. ábra).

Módszerek

Az összehasonlító elemzés elkészítéséhez módszerként a statisztikai adatok másodelemzését választottuk. Az elemzés során a 2014, 2021, 2023-as év adatait elemezzük a deinstitutionalizáció szempontjából. A 2014-es évet azért választottuk, mert számos változás történt ebben az évben a gyermekvédelmi rendszerben, a 2021, 2023-as évek adatai pedig gyermekvédelmi gondoskodás aktuális helyzetének bemutatását teszik lehetővé. Felhasználtuk a KSH nyilvánosan rendelkezésre álló adatait, valamint egyéni adatigénylés alapján a KSH OSAP 1208 nyomtatvány szerint felvett adatokat, ami az adott megyékben székhellyel rendelkező gyermekvédelmi központok által szolgáltatott adatokat tartalmazza. (Néhány helyen a 2020-as év került elemzésre az adatok hozzáférhetősége miatt).

Az országos adatok mellett a regionális, azon belül kiemelten az észak-alföldi régió adatait vettük sorra, de ahol lehetőség adódott, a nemzetközi adatokat is igyekeztünk számba venni. A tanulmányban arra a kérdésre keressük a választ, hogy hogyan változott Magyarországon és azon belül az észak-alföldi régióban, a gyermekvédelmi szakellátás a férőhelyek, a gyermeklétszám, az elhelyezés időtartama, típusa szerint. Továbbá a szökés jelenségét is vizsgáltuk, feltételezve, hogy a nevelőszülőknél elhelyezett gyerekek esetében ez kevésbé fordul elő.

A lakásotthoni és a nevelőszülői ellátás

Az 1997. évi Gyermekvédelemről szóló törvény átalakította a bentlakásos intézmények rendszerét. A deinstitutionalizáció első szakasza az 1997 utáni években valósult meg a lakásotthonok létrehozásával. A lakásotthon olyan gyermekotthon, amely legfeljebb 12 gyermek otthont nyújtó ellátását biztosítja önálló lakásban vagy családi házban, családi körülmények között (1997. évi XXXI. törvény 50. § 4). A gyermekotthonok differenciáltak, az ellátottak szükségletei mentén. A férőhelyek felét kis létszámú lakásotthon váltotta ki, a nagyobb létszámú gyermekotthonok között pedig találunk speciális, különleges szükségletű gyerekek ellátására szakosodott otthonokat is (állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig, KSH, 2012).

Nevelőszülő

Az 1997-es jogszabály meghatározta a nevelőszülők jogviszonyát, alapvető jogokat és kötelezettségeket fogalmazott meg a számukra (Czirják, 2008). Az 1997. évi XXXI. törvény értelmében nevelőszülő lehet, aki a 24. életévét betöltötte, nem áll cselekvőképességet érintő gondnokság és támogatott döntéshozatal hatálya alatt, büntetlen előéletű, a gondozásába helyezett gyermeknél legalább 18, de legfeljebb 50 évvel idősebb, személyisége, egészségi állapota és körülményei alapján alkalmas a nála elhelyezett gyermek kiegyensúlyozott fejlődésének biztosítására, a családba történő visszakerülésének, vagy örökbeadásának támogatására. Az 1997. évi LXXX. törvényben meghatározott biztosítási kötelezettséggel járó jogviszonyok körében a nevelőszülői foglalkoztatási jogviszony 2014. január 1-jétől váltotta fel a hivatásos nevelőszülő jogviszonyt.

A nevelőszülő foglalkoztatási jogviszonyban álló személy a Tbj. 6. § (1) bekezdés a) pontja szerint, mint munkaviszonyban álló dolgozó teljes körű biztosított (2019. évi CXXXII. törvény, 6.§).

A nevelőszülői hálózat, ami legalább tíz nevelőszülővel működik biztosítja a gyermekvédelmi szakellátásba került gyermekek számára a nevelőcsaládokat. A szektorsemlegesség elve alapján a nevelőszülői hálózat fenntartója lehet állami fenntartó, ami a helyi önkormányzatot, helyi önkormányzati társulást, a feladat ellátására a Kormány kijelölt szervét jelenti. Egyházi fenntartó lehet a nyilvántartásba vett egyház, egyházi jogi személy. Továbbá egyéni vállalkozó, vállalkozói formában magyarországi székhelyű jogi személy is elláthat fenntartói feladatot. A nem állami fenntartóknak ugyanazokat -külön rendeletben előírt- a működési feltételeket kell biztosítani, mint az államiaknak, és jogosultak az intézmények működését biztosító állami normatíva igénybevételére. Az elmúlt években az állami fenntartású nevelőszülői hálózatok szerepe csökkent, azokat egyre inkább az egyházi nevelőszülői hálózatok veszik át. 2010-ben a gyermekvédelmi szakellátás összes férőhelyének 6,5 százaléka működött egyházi fenntartásban, 2020 végére az arány már a férőhelyek több mint felét (57 százalék) jelentette, azaz több mint 16 ezer férőhelyet. A nevelőszülői férőhelyek többsége mintegy 77 százaléka és a gyermekotthoni férőhelyek mintegy 12 százaléka működött egyházi fenntartásban. Az egyházi szerepvállalás tovább erősödött, 2021-ben az összes férőhely 72 százaléka, ezen belül a nevelőszülői férőhelyek 97,5 százaléka és a gyermekotthoni férőhelyek 14,5 százaléka került egyházi fenntartásba (Kirschner-Briski, 2021). A gyermekotthonok esetében kisebb mértékben növekedett az egyházi szerepvállalás, az itt ellátott gyermekek 17%-a egyházi fenntartású intézményben, 82%-uk viszont továbbra is állami keretek között él (KSH, 2024). Az adatok alapján megállapítható, hogy a nevelőszülői ellátás fejlődésében egy új szakasz kezdődött el.

Korábbi tanulmányunkban a deinstitutionalizációs folyamat három szakaszát különítettük el. Az első szakasz 1997-ben kezdődött a családi körülmények között történő elhelyezést biztosító

lakásotthonok létrehozásával, majd ezt követte a második 2004-ben, amikor először fordult elő, hogy több gyerek került nevelőszülőhöz, mint gyermekotthonba. A harmadik szakaszt a 2014-es év jelentette, amikortól a nevelőszülők foglalkoztatási jogviszonyban végzik tevékenységüket, ezért munkabért kapnak, ami szolgálati idő beszámításával, táppénz jogosultsággal és családi adókedvezménnyel jár együtt (Rákó, 2022). Az adatok tükrében egy újabb szakaszt jelenthet a fejlődéstörténetben az egyházi fenntartás túlsúlyba kerülése. A hálózatok törekednek a nevelőszülők számának növelésére amivel lehetőséget teremtenek a gyermekek családi körülmények közötti elhelyezésére. Ugyanakkor a nevelőszülők száma jelentősen nem emelkedett az elmúlt években, sőt 2023-ban csökkent a számuk, annak ellenére, hogy a hálózatok intenzív toborzást folytatnak, ezt a későbbiekben mutatjuk be részletesen. A nevelőszülői hálózat fejlesztése elérte azt a határt, ahonnan már nagyon nehezen lehet további, a feladat ellátására alkalmas nevelőszülőt találni, miközben a szakellátásba bekerülő gyermekek létszáma indokolná. A nevelőszülői rendszer bővítése nemcsak Magyarországon, de más európai országokban is nehézségbe ütközik, többek között Franciaországban, Dániában, Horvátországban, Németországban is kevés a megfelelő nevelőcsalád (Reimer, 2021).

A nevelőszülők lehetnek az általuk ellátott gyermekek szükséglete szerint különleges vagy speciális nevelőszülők. Az otthont nyújtó ellátás keretében különleges ellátást kell biztosítani a tartósan beteg, a fogyatékos, a három év alatti gyermek számára. Speciális ellátást igényel a súlyos pszichés tüneteket mutató, a súlyos disszociális tüneteket mutató, a pszichoaktív szert használó, az feltételezhetően emberkereskedelem feltételezett áldozatává vált gyermek. Különleges és speciális ellátást együttesen kell biztosítani a különleges és speciális szükségletet egyidejűleg mutató gyermek számára (1997. évi XXXI tv. a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról, 53.§).

2014 óta a nevelőszülők száma változó, hol csökken, hol nő (2. táblázat). A legtöbb nevelőszülő 2022-ben működött a rendszerben, 5.909 fő dolgozott nevelőszülőként. Abban egyértelműek a trendek, hogy a nevelőszülők többsége egy-két legfeljebb három gyermeket nevelt 2014 és 2023 között. A rendszer kapacitásának kihasználtságát jól illusztrálja, hogy 2018 óta a nevelőszülők több mint fele 3 vagy több elhelyezett gyermekről gondoskodik és emelkedett az 5 vagy 6 gyermeket nevelők száma. Míg 2014-ben 354 fő látott el öt gyermeket, addig 2023-ben 571 fő. A legfrissebb, 2023-as adatok szerint az előző évekhez képest 98 fővel kevesebben vállaltak nevelőszülői feladatot (5.811 fő) és csökkent az öt (571 fő) és hat vagy több gyerek (362 fő) nevelésére vállalkozók száma is. Az Ágota Alapítvány országos nevelőszülők körében végzett kutatása szerint 2022-ben egy nevelőszülő 3,03 gyermeket nevelt a háztartásában. (Nevelőszülők, Ágota Alapítvány, 2022)

A speciális szükségletű gyermekek ellátását jóval kevesebben vállalják, de némi emelkedés tapasztalható. Egészen 2020-ig húsz fő alatt maradt országosan a számuk, 2021-ben viszont 41 fő vállalta

a feladatot így 2020-ról 2021-re kétszer több speciális nevelőszülő látta el a rászoruló gyermekeket. Az emelkedés azonban rövid ideig tartott, mivel 2022-ben a speciális nevelőszülők létszáma jelentősen visszaesett, mindössze 11 főre, a speciális szükségletű gyermekek elhelyezése továbbra is nehézkes.

A különleges nevelőszülők száma a nevelőszülők összlétszámához viszonyítva jóval kevesebb (2. táblázat), ami alól kivétel a 2020-as, 2021-es év, amikor a különleges nevelőszülők száma 2019-hez képest nőtt. 2020-ban 278 fővel 2021-ben pedig 1.249 fővel többen vállalták a különleges szükségletű gyermekek ellátását.

A nevelőszülők összlétszáma nem nőtt hasonló mértékben, 2019-hez képest (5515 fő) 2020-ban (5706 fő) 191 fővel, 2021-ben (5863 fő) pedig 348 fővel volt több nevelőszülő Magyarországon.

Az adatok a nevelőszülők számának növekedése mellett egy belső átszerveződést tükröznek, a már feladatot ellátó nevelőszülők közül többen vállalták a különleges szükségletű gyermekek ellátását, amit igazol, hogy a jelzett időszakban a „normál” nevelőszülők száma csökkent

2. táblázat Nevelőszülők száma 2014-2023. Forrás: KSH, 2024 alapján saját szerkesztés. (https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/szo0019.htm)

Év	Nevelőszülő				Nevelőszülő által nevelt gyermekek száma						
	Normál nevelőszülő	Különleges nevelőszülő	Speciális nevelőszülő	Össz	0	1	2	3	4	5	6 ≤
2014	4562	959	10	5531	425	1182	1359	1132	766	356	311
2015	4310	1142	8	5460	404	1081	1366	1096	774	415	324
2016	4492	882	15	5389	281	1065	1320	1140	777	478	328
2017	4541	1055	15	5611	523	1006	1300	1145	749	526	362
2018	4535	1224	14	5773	393	1070	1329	1207	885	509	380
2019	4365	1135	15	5515	334	1024	1309	1171	769	571	337
2020	4279	1413	14	5706	406	1043	1330	1201	804	566	356
2021	3438	2384	41	5863	484	1118	1280	1161	799	594	427
2022	3489	2409	11	5909	543	1114	1265	1238	792	595	362
2023	3403	2397	11	5811	500	1093	1275	1216	794	571	362

Míg 2019-ben 4365 fő, 2020-ban 4279 fő volt „normál” nevelőszülő, addig 2021-ben már mindössze 3438 fő. Az átstrukturálási folyamatot segítette a családtámogatások változása, mert 2020-ban a nevelőszülők számára bevezették a nevelőszülői gyermekgondozási díjat, amit a nevelőszülők az általuk gondozott gyerek kétéves koráig vehetnek igénybe. Ez ösztönzően hatott a nevelőszülőkre a különleges szükségletű gyermekek vállalását illetően. 2023-ban, ahogy a nevelőszülők száma, azon belül a különleges nevelőszülők száma is csökkent 2022-hez képest, 12 fővel. A nevelőszülők számának csökkenése a különleges szükségletű gyermekek elhelyezését még inkább érinti, mivel „2023-ban 1.855 12 évesnél fiatalabb gyerek élt gyermek- vagy lakásotthonban, még a 0-12 hónapos csecsemők közül is 207-en éltek gyermekotthonban (ami jelentős növekedés a tavalyi év 151 főjéhez képest)” (Gyermekjogi Jelentés, 2023:49).

A nevelőszülői ellátásban élők száma 2014-től folyamatosan emelkedett, amivel egyidejűleg a gyermekotthoni/lakásotthoni ellátásban részesülők száma csökkent. Míg 2014-ben 14.205 gyermek és fiatal élt nevelőszülőnél, addig 2021-re ez 16.158 főre nőtt, azaz a nevelőszülőnél ellátottak száma 1.953 fővel emelkedett, ugyanakkor csökkent a gyermekotthonokban elhelyezettek száma 2014-es 8.246 főről 2021-re 6.744 főre. A trend 2023-ban változást mutatott, mivel a gyermekotthonokban élők száma 549 fővel több lett (7293 fő) a 2021. évi 6744 főhöz képest, miközben 2023-ban a nevelőszülőnél elhelyezett gyerekek száma (15922 fő) 236 fővel csökkent a 2021. évi 16158 főhöz viszonyítva. (KSH, 2024).

A nevelőszülői férőhelyek csökkenését több tényező is befolyásolhatja, egyrészt, a korábbi kutatások szerint várható a nevelőszülők elöregedése miatti nyugdíjazás, másrészt az elmúlt években a gazdasági helyzet romlása és a nevelőszülők alacsony anyagi megbecsültsége indokolhatja. Mindenesetre ahhoz, hogy a 12 évesnél fiatalabb gyerekek családiás elhelyezésben részesülhessenek - a

Gyermekvédelmi törvény előírását betartva – szükséges az ellátórendszert fejleszteni és a nevelőszülők számát növelni.

2021-ben és 2023-ban az összes szakellátásban az elhelyezett gyerek 25,8 százaléka az észak-alföldi régióban élt, ami a régiók között a legmagasabb arány, második helyen az észak-magyarországi régió áll 18,8 és 21,1 százalékkal (3. táblázat).

A szakellátásban elhelyezett összes gyerek mindössze 5 és 4,6 százaléka él a nyugat-dunántúli régióban. A régiók közötti különbségek jól követhetők a gyermekvédelem területén, ami tükrözi a regionális egyenlőtlenségeket a gyermekvédelem vonatkozásában is. A tervezés-statisztikai régiók adatait elemezve megállapítható, hogy a 2014. évi adatokhoz képest 2021-ben enyhén csökkent minden régióban a szakellátásban élő gyermekek száma, ami alól kivétel az észak-alföldi, észak-magyarországi és a dél-alföldi régió, ahol több száz fős növekedés mutatkozott. Az Észak-Alföldön 652, Észak-Magyarországon 1.025, Dél-Alföldön 284 fővel nőtt a szakellátásban élők száma 2014-ről 2021-re, amely tendencia 2023-ban is tartotta magát. A változás leginkább az észak-magyarországi régióban látszik, ahol 2021-hez képest 566 fővel nőtt az ellátott gyermekek száma, az észak-alföldi régióban ennél kisebb mértékű a növekedés, összesen 86 fő. A dél-alföldi régióban 70 fős csökkenés volt tapasztalható 2023-ban 2021-hez képest. Az összes gyermekvédelmi gondoskodásban élő gyerek 70,6 százaléka nevelőszülőnél került elhelyezésre Magyarországon 2021-ben ez az arány 68,4 százalékra csökkent 2023-ban. A nevelőszülői elhelyezés egyenlőtlen a régiók szempontjából. A gyerekek legnagyobb arányban a dél-alföldi régióban kerültek nevelőszülőnél elhelyezésre a régió szakellátottai közül. 2021-ben 83,4 és 2023-ban 80,1 százalékuk élt nevelőszülőknél. Ezt követi az észak-alföldi régió 75,9 és 74,5 százalékkal, majd az észak-magyarországi közel 75 százalékos aránnyal 2021 és 2023 között. A többi régióban is ötven százalék fölötti a nevelőszülőknél elhelyezett gyerekek

aránya, kivéve a Nyugat-Dunántúlt, ahol 2021-ben a régióban szakellátásban élők 44,1 százaléka, 2023-ban 37,8 százaléka élt nevelőszülőnél. A főváros is a kivételek közé tartozik, ahol ugyanez az arány 47,8 és 44,7 százalék.

A témánk szempontjából kiemelten vizsgált észak-alföldi régióban is tükröződnek az országos trendek, a szakellátásban élő gyermekek száma

növekvő tendenciát mutat, 2014-ben 4.796 fő, 2021-ben 5.448 fő és 2023-ban 5.534 fő volt. (4. táblázat) Kiemelten magas a gyerekek száma mindhárom évben Szabolcs-Szatmár-Bereg vármegyében, a 2023-as évben a régió két megyéjében csökkent a nevelőszülőknél élők száma 2021-hez képest, ami Hajdú-Bihar megyében 93 fővel kevesebb gyermeket jelent.

3. táblázat. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő kiskorúak vármegye és régió szerint (fő). Forrás: KSH, 2024 alapján saját szerkesztés. (https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0043.html)

Megnevezés	2014 (fő)	ebből nevelő- szülőnél	2021	ebből nevelő- szülőnél	2023	ebből nevelő- szülőnél
Magyarország	20.135	12.832	21.041	14.866	21.428	14.668
Budapest	2.296	869	2.008	960	2.032	910
Pest	2.455	1.482	1.858	1.567	1.889	1.498
Közép- Magyarország	4.751	2.351	3.866	2.527	3.921	2.408
Közép-Dunántúl (Fejér, Komárom-Esztergom, Veszprém)	1.614	1.074	1.615	1.005	1.517	832
Nyugat-Dunántúl (Győr-Moson-Sopron, Vas, Zala)	1.224	482	1.111	491	1.002	379
Dél-Dunántúl (Baranya, Somogy, Tolna)	2.173	1.387	2.115	1.301	2.072	1.276
Dunántúl összes	5.011	2.943	4.841	2.797	4.591	2.487
Észak- Magyarország (Borsod-Abaúj-Zemplén, Heves, Nógrád)	2.939	2.009	3.964	2.966	4.530	3.364
Észak –Alföld (Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok, Szabolcs-Szatmár-Bereg)	4.796	3.536	5.448	4.137	5.534	4.123
Dél -Alföld (Bács-Kiskun, Békés, Csongrád-Csanád)	2.638	1.993	2.922	2.439	2.852	2.286
Alföld és Észak összes	10.373	7.538	12.334	9.542	12.916	9.773

4. táblázat. Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő kiskorúak az észak-alföldi régióban (fő). Forrás: KSH, 2024 alapján saját szerkesztés. (https://www.ksh.hu/stadat_files/szo/hu/szo0043.html)

Megnevezés	2014	ebből nevelő- szülőnél	2021	ebből nevelő- szülőnél	2023	ebből nevelő- szülőnél
Magyarország	20.135	12.832	21.041	14.866	21.428	14.668
Jász-Nagykun-Szolnok	866	635	1.096	838	1.239	961
Szabolcs-Szatmár-Bereg	2.360	1.911	2.623	2.065	2.603	2.021
Hajdú-Bihar	1.570	990	1.729	1.234	1.692	1.141
Észak-Alföld összes	4.796	3.536	5.448	4.137	5.534	4.123

A gondozás időtartamát tekintve mind a nevelőszülői ellátásban, mind a gyermekotthonban az egy-öt év időtartamú gondozásban vesznek részt legnagyobb számban az ellátottak. A hosszabb távú öt-tíz éven át tartó gondozás a nevelőszülői rendszert jellemzi inkább (5. táblázat). A tíz évnél hosszabb időtartamú gondozás mindkét elhelyezési formában csökkent, de 2021-től a nevelőszülőknél 10-17 éve élők száma növekvő tendenciát mutat. 2021-ben 1.544 fő, 2023-ban 216 fővel több, összesen 1.760 gyermek élt több mint tíz éve nevelőszülőknél, ami összefüggésben lehet azzal is, hogy 2023-ban az utógondozói ellátásban élők száma nőtt 2.387 főre nőtt a 2021.évi 2286 főhöz képest (KSH, 2024).

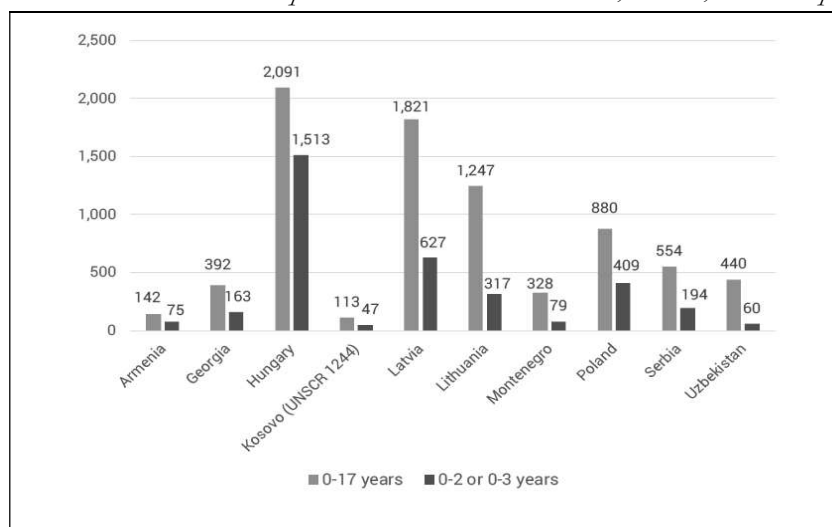
A kora gyermekkorban különösen nagy jelentősége van a családi elhelyezésnek, amire a korábbi kutatások (Browne, 2006, Zeanah et al., 2003, Finelli és mtsai 2018) mutattak rá, miszerint a gyerekek – fizikai és mentális – fejlődését jelentősen befolyásolja, ha családban nevelkednek az

intézmények helyett. Nemzetközi kitekintésben a 0-2 vagy 0-3 éves korú, alternatív gondozásban lévő gyermekekről szóló tanulmány aggályokat vetett fel azzal kapcsolatban, hogy túl sok gyermek részesül alternatív gondozásban (Palayret, 2012). 2021-ben tíz országban vizsgálták a 3 évesnél fiatalabb, alternatív gondozásban részesülő gyermekek számának alakulását. Az adatok azt mutatják, hogy az alternatív gondozásban részesülő 0-2 vagy 0-3 éves korú gyermekek aránya 100 000 lakosra vetítve alacsonyabb volt, mint a 0-17 éves gyermekek aránya. A TransMonEE 2022 adatbázisban jól látszik, hogy az alternatív gondozásban élő 2-3 év alatti gyermekek aránya (azonos korcsoport 100.000 főre vetítve) kb. fele vagy kevesebb, mint a 0-17 éves gyermekeké, ami a legtöbb országra igaz. Magyarország azonban kivétel abban, hogy a többi országhoz képest magasabb, 72 százalék a 0-2 vagy 0-3 évesek aránya az alternatív gondozásban a 0-17 évesekhez viszonyítva. Érdekességként, a hasonló múlttal rendelkező Lengyelországban ez az arány 46 százalék. (Unicef, 2024)

5. táblázat. Gyermekotthonban (gyo) és nevelőszülőknél (nsz) ellátott gyermekek és fiatal felnőttek(fő) a gondozási időtartam szerint 2014-2023. Forrás: KSH, 2024 alapján saját szerkesztés. (<https://www.ksh.hu/stadat/files/szo/bu/szo0017.html>)

Év	1-30 nap		31- 60 nap		61-365 nap		<1 év - 5 év		<5 év-10 év		<10év - 17 év		17 év<		Összesen	
	gyo.	nsz.	gyo.	nsz.	gyo.	nsz.	gyo.	nsz.	gyo.	nsz.	gyo.	nsz.	gyo.	nsz.	gyo.	nsz.
2014	229	210	314	301	2282	2191	3333	6090	1271	3084	718	1864	99	465	8246	14205
2015	237	183	323	289	2283	1860	3307	6603	1209	3287	646	1886	93	378	8098	14486
2016	282	208	398	321	1816	2227	3275	6516	1311	3442	601	1728	76	430	7759	14872
2017	185	238	289	386	1756	2206	3260	6680	1338	3642	581	1753	73	352	7482	15257
2018	184	227	213	426	1599	2183	3323	6807	1337	3653	564	1730	94	360	7314	15386
2019	174	299	256	316	1462	2215	3351	6754	1259	3753	499	1838	71	351	7072	15526
2020	185	207	229	379	1273	3051	3261	6903	1225	3406	517	1567	72	311	6762	15824
2021	160	270	228	338	1432	2228	3126	8034	1191	3451	553	1544	54	293	6744	16158
2022	210	298	267	481	1568	2143	3020	7654	1245	3547	528	1642	48	284	6886	16049
2023	207	281	289	486	1576	2153	3304	7247	1365	3714	501	1760	51	281	7293	15922

5.ábra. Az alternatív gondozásban élő 0-2 vagy 0-3 éves korú gyermekek aránya, a 0-17 éves korú gyermekek arányához képest 10 országban 2021-ben (az azonos korcsoportok 100 000 lakosára vetítve) forrás: UNICEF Regional Office for Europe and Central Asia TransMonEE analytical series: Pathways to Better Protection Taking Stock of the Situation of children in alternative care in Europe and Central Asia UNICEF, Geneva, 2024. 75 p.

A kora gyermekkor 2014-2023 közötti időszak hazai adatai alapján a következő megállapítást tesszük 2014-től folyamatosan nő a 0-2 éves korosztály körében a gyermekvédelmi gondoskodásban élők száma (6. táblázat). 2014-ben 2.178 fő 0-2 éves korú gyermek élt nevelőszülőnél vagy gyermekotthonban, ami 2021-ra közel 512 fővel 2.690 főre nőtt, 2023-ban a további növekedésnek köszönhetően 2.856 fő került elhelyezésre. Az összes gyermekvédelemben élő 18 év alatti kiskorú számához képest 2014-ben 10,8 százalék volt a 0-2 éves korúak aránya, 2021-re 12,7, 2023-ra pedig 13,3 százalékra nőtt. A trend megfigyelhető a 3-5 éves korcsoportban is, ahol a 2014-es évi 10,6 százalékról 2021-ben 13,6 százalékra nőtt a szakellátásban élő gyerekek aránya. Az adatokból jól látható, hogy a 0-2 éves korosztályba tartozó gyerekek különösen veszélyeztetettek a szakellátásba való bekerülés szempontjából. „A három év alattiak között a 0-12 hónapos korosztály bekerülése a

gyermekvédelmi szakellátás rendszerébe meghatározó arányú és növekszik: 2019-ben szakellátásba kerülő 3 éven aluli gyerekek 66 százaléka, 2020-ban 68 százaléka, 2021-ben 71 százaléka volt 0-12 hónapos” (Gyermekjogi Jelentés, 2023:49).

Jelentős kihívást jelent a gyermekvédelem számára a csecsemők és a kisgyermek elhelyezése, mivel a családi elhelyezés nem biztosítható, ami különösen igaz a gyermekvédelmi problémákkal leginkább sújtott Borsod-Abaúj-Zemplén vármegyére, ahol a kórházban hagyott csecsemők száma és férőhelyhiány olyan mértéket öltött, hogy egy kórházi osztály átalakítására volt szükség a gyermekek elhelyezésére. A 21 gyermek befogadására képes különleges gyermekotthon kialakítására a Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegyei Központi Kórház és Egyetemi Oktatókórház Velkey László Gyermekorvosi Központjában elkülönítve történt, ahol a 0-6 hónapos, ideiglenes hatállyal elhelyezett és nevelésbe vett csecsemők ellátását biztosítják.

6. táblázat Gyermekvédelmi szakellátásban részesülő kiskorúak korcsoport szerint 2014-2023 (fő). Forrás: Szociális statisztikai évkönyv, 2019. 75.o. adatok alapján saját szerkesztés. (https://www.ksh.hu/stadat_files/szol/bu/szo0015.html)

Kor	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023
0-2 év	2.178	2.045	2.347	2.442	2.579	2.560	2.556	2.690	2.721	2.856
3-5 év	2.136	2.290	2.512	2.611	2.640	2.820	2.727	2.877	2.825	2.838
Összes kiskorú	20.135	20.271	20.551	20.948	21.210	20.876	20.743	21.041	21.175	21.428

Szökés

A gyermekotthonok egyik legnagyobb, a mindennapi életre kiható nehézsége a gyermekek szökése, engedély nélküli eltávozása, aminek során a kiskorúak gyakran válnak bűncselekmények elkövetőivé (például vagyoni elleni bűncselekmények, garázdaság, pszichoaktív szerrel való visszaélés), vagy bűncselekmény áldozataivá (Porpáczy, 2022).

Czibere és mtsai (2023) szökésre vonatkozó kutatásukban megállapították, hogy a gyermek- és lakásotthon lakói szöktek leginkább, legtöbbször Budapestről, Hajdú-Bihar és Borsod-Abaúj-Zemplén megyéből. A megyék szerinti sorrend stabilnak mondható. A szerzők megállapították, hogy egyre többször követnek el a szökött gyermekek bűncselekményt, főleg vagyoni kárt okoznak, illetve gyakori a droggal való visszaélés is. A szökés motivációját vizsgálva arra jutottak, hogy abban nagy szerepe van a család hiányának, a bezártság érzésének, az intimitás hiányának. Ugyanakkor visszatart a szökéstől, egyfajta védő faktor lehet az empatikus intézményi légkör, a folyamatos rendelkezésre állás a személyes beszélgetésekre, valamint az erre alapozott erős kötődés (Czibere és mtsai, 2023).

2014-ben az Észak- Alföldön volt a legmagasabb a szökött gyerekek száma (736 fő), őket követte az észak-magyarországi (547 fő) és a dél-alföldi (546 fő) régió. A többi régióban kevesebben szöktek, Közép-Dunántúlon 271 fő, Nyugat-Dunántúlon 187 fő – Dél-Dunántúlon 403 fő. Az elhelyezési hely

szerint lényeges különbséget találtunk, a gyermekotthonok közül a szökések száma 2014-ben az általános gyermekotthonban a legmagasabb (1800 fő), jelentősen kevesebb az általános lakásotthonban (989 fő) és a speciális gyermekotthonban (219 fő), a különleges lakásotthonban (131 fő), a különleges gyermekotthonban (85 fő), a speciális lakásotthonban (63 fő). 2014-ben a nevelőszülői hálózatban élők közül kevesebben szöktek, összesen 195 fő, de hasonló trendek figyelhetők meg 2020-ban is. Regionálisan az Észak- Alföldön volt a legmagasabb a szökött gyerekek száma (1026 fő), ami 2014-hez képest 288 fővel nőtt, ezt követte Észak-Magyarország 132 fős növekedéssel (679 fő). A szökött gyerekek számának jelentős 291 fős csökkenése regisztrálható 2014-hez képest a dél-alföldi régióban, ahol 255 fő szökött. A többi régióban a 2014. évihez képest kevesebben szöktek, a Nyugat-Dunántúlon összesen 129 fő. Ezzel szemben a Dél-Dunántúlon (413 fő) és a Közép-Dunántúlon (321 fő) növekedés tapasztalható. Az elhelyezési hely szerint a szökések száma a legmagasabb az általános lakásotthonban volt (1392 fő), ami így megelőzte a gyermekotthonokat (1381 fő) a 2014-es adatokhoz képest. A speciális gyermekotthonban 210 fő, a különleges lakásotthonban 136 fő, a speciális lakásotthonban 84 fő, különleges gyermekotthonban 44 fő szökött. A nevelőszülői hálózatban élők közül 2020-ban 35 fővel kevesebben szöktek mint 2014-ben, összesen 160 fő (Szociális Statisztikai évkönyv, 2014, 2020).

7. táblázat Magyarországon és Magyarország Észak-Alföldi régiójában nyilvántartott engedély nélküli távozások (szökések) száma a gyermekvédelmi szakellátásban élő gyermekek vonatkozásában 2014, 2021, 2023-ban. Forrás: KSH 2024, saját szerkesztés

Régió	Engedély nélküli távozások száma/Év					
	2014		2021		2023	
	Lakóotthoni ellátás	Nevelőszülői ellátás	Lakóotthoni ellátás	Nevelőszülői ellátás	Lakóotthoni ellátás	Nevelőszülői ellátás
Magyarország	5.730	434	7.428	416	10.033	393
Jász-Nagykunszolnok	436	7	790	0	1.087	25
Szabolcs-Szatmár-Bereg	917	36	763	5	1.139	0
Hajdú-Bihar	1.336	73	2.158	179	2.520	149

A következőkben az észak-alföldi régió szökési adatait hasonlítjuk össze, elhelyezési hely szerint.

A 2014, 2021 és a 2023-as év statisztikai adatai alapján (7. táblázat) rögzített engedély nélküli eltávozásról (szökések) megállapítható, hogy a szökések száma a vizsgált időszakban az általános lakóotthonokban élő gyerekek körében országosan közel duplájára nőtt. Az országos adatokat elemezve, míg 2014-ben a lakóotthonokban 5.730 szökést regisztráltak, addig 2023-ban ennek a kétszeresét, 10.033 -at. Az esetszámok folyamatos növekedést mutatnak. A nevelőszülőknél élő gyerekek körében 2014-ben 434 esetben fordult elő szökés, 2021-ben 416, 2023-ban 393 esetben távoztak engedély nélkül az intézményből a gyerekek. Az adatok alapján megállapítható, hogy a nevelőszülőnél nevelkedő gyermekek esetében lényegesen kisebb az engedély nélküli távozások száma, mint az intézményes ellátásban.

Magyarországi viszonylatban 2021-ben, a gyermekvédelmi szakellátás OSAP 1208-as jelentése alapján, a nevelőszülőnél élő gyermekek szökési esetei mindössze az összes szökési eset 5,3%-át teszik ki. A kapott adatok egybe esnek az Ágota Alapítvány 2022. évi országos kutatás eredményeivel, amelyben a megkérdezett nevelőszülők (1.259 fő) a legkevésbé jellemző problémák közé sorolták a szökést, egy ötös skálán mérve 1,24 átlaggal (Nevelőszülők Ágota Alapítvány, 2022).

A három vármegye szökési adatait áttekintve megállapítható, hogy Czibere és mtsai eredményeihez hasonlóan (2023) a vizsgált években a legnagyobb esetszám Hajdú-Bihar vármegyét és a lakóotthonokban élőket jellemezte. Lényegesen elmarad a szökési esetszám mindhárom vármegyében a nevelőszülőnél élők körében, de az adatok mögé nézve meg kell említeni, hogy a 12 évesnél idősebb gyermekek inkább gyermekotthoni elhelyezésbe kerülnek, ők pedig gyakran sok problémával küzdenek. Ezek a gyerekek életkoruknál fogva is hamarabb döntenek a szökés mellett és gyakran előfordul, hogy szökés közben bűncselekményt követnek el vagy maguk válnak áldozattá. Bár a nevelőszülői elhelyezés kétségkívül előnyös elhelyezési forma a gyermekek számára, mégsem állíthatjuk, hogy a kedvező szökési mutatók csak az elhelyezési formának tudhatók be, mivel azt számos egyéb tényező is befolyásolhatja. Ugyanakkor vitathatatlan a nevelőszülői elhelyezés során a szökéssel szembeni védőfaktorok - mint empátia, rendelkezésre állás, személyes beszélgetések - érvényesülése.

Összegzés

Tanulmányunkban a gyermekotthoni és nevelőszülői ellátást hasonlítottuk össze az aktuális trendek mentén. A vizsgált 2014, 2021, 2023-as évekre vonatkozóan a következő megállapítást

tesszük: a hazai gyermekvédelmi rendszer leképezi a társadalmi-gazdasági folyamatokat, a regionális egyenlőtlenségek visszatükröződnek a gyermekvédelmi szakellátásba bekerülő gyerekek egyes régiókon belüli arányában, pl. a legtöbb gyermek az észak-alföldi, észak-magyarországi régióból kerül a gyermekvédelem rendszerébe.

A deinstitutionalizáció folyamata egyértelműen kibontakozott 2014-re és a nevelőszülői rendszer átalakítása is megtörtént. Egyre több nevelőszülő foglalkoztatására került sor, amivel párhuzamosan egyre több gyermek került nevelőszülői ellátásba, a gyermekotthonokban élők száma pedig csökkent.

A legtöbb nevelőszülő foglalkoztatására az észak-alföldi, észak-magyarországi régióban került sor, amely folyamatok összhangban vannak az ENSZ és az Európai Unió deinstitutionalizációs törekvéseivel (Alternatív gondoskodás a gyermekekről-Útmutató, 2009; Costa, 2012).

Az elhelyezés időtartamát tekintve 1-5 évig terjedően vesznek részt a gondozásban a legnagyobb számban az ellátottak. A hosszabb távú 5-10 éven át tartó gondozás a nevelőszülői rendszert jellemzi inkább, kevésbé a gyermekotthonokat. 2021-ben Magyarországon a nevelőszülői ellátás újabb mérföldkőhöz érkezett, ebben az évben a nevelőszülői férőhelyek 97,5 százaléka és a gyermekotthoni férőhelyek 14,5 százaléka került egyházi fenntartásba, amivel kapcsolatban még kevés kutatás áll rendelkezésre (Kirschner-Briski, 2021). Az adatok alapján megállapítottuk, hogy 2023-ra érezhetően csökkent a nevelőszülők száma, ami veszélyezteti a 12 évesnél fiatalabb gyermekek családban való elhelyezését. Különösen nehézkes a 0-2 éves különleges szükségletű és a speciális szükségletű gyermekek elhelyezése, miközben növekszik a gyermekvédelemben a számuk. Az emelkedés egyik oka, az, hogy az észak-magyarországi régióban egyre több csecsemő marad a szülészetben, aminek következtében egy különleges gyermekotthon kialakítása vált szükségessé 2024-ben. A férőhelyek strukturájának kényszerű

átalakítása magával hozza és tovább bővítheti a gyermekotthonban elhelyezett gyermekek számát, aminek a gyermekvédelmi problémákkal súlyosabban érintett régiókban nagy a kockázata.

A szökésekre vonatkozó statisztikák alapján megállapítható, hogy mind 2014-ben mind 2020-ban a gyerekek az észak-alföldi és az észak-magyarországi régióban szöknek a legtöbben. A nevelőszülőknél élő gyerekek körében kevesebb a szökések száma, amit nem az elhelyezési hely indokol kizárólag, hanem egyéb tényezők is befolyásolnak. A nevelőszülőknél a 12 évnél fiatalabb gyerekek kerülnek elhelyezésre, az életkor befolyással van a gyerekek szökési aktivitására, ugyanakkor a nevelőszülői elhelyezés protektív faktor lehet a szökésekkel szemben.

Az adatok alapján úgy látjuk, hogy a problémák megoldása során nemcsak az országos, de súlyozottan az egyes vármegyékben, régiókban leginkább felmerülő problémák adekvát megoldására van szükség. Olyan beavatkozások előírására, ami lokálisan segíti a rendszer fejlesztését. A helyi problémamegoldás fő szempontjai az erőforrások elosztásánál, a szükségletorientált megoldások során előtérbe kell, hogy kerüljenek. Vitathatatlan az ellátórendszer országos javításának szükségessége, de mivel a probléma különböző mértékben érinti az egyes régiókat, úgy gondoljuk, a megoldást is a probléma mértékéhez kell igazítani.

Elengedhetetlen a nevelőszülői ellátás fejlesztése, ami a családi körülmények biztosításához szükséges különösen a kora gyermekkorban. Azonban nemcsak a nevelőszülők anyagi és erkölcsi megbecsülése szükséges, hanem olyan jó gyakorlatok, módszerek adaptálása is, ami segíti a gyermek, a fiatal és a nevelőszülő közötti jó kapcsolat az erős, gondoskodó közösség kialakítását, amire az egyik jó példa a Mockingbird Family Model. A Modellt az Egyesült Államokban dolgozták ki és jelenleg az Egyesült Királyságban, Kanadában, Japánban, Ausztráliában és Új-Zélandon működik. A program 6-10 nevelőcsaládot fog össze, akik egymást

támogatva közösséget alkotnak de egy központi otthon körül szerveződve működnek. A központi otthon segíti a közösség kialakítását, rendszeresen szervez programokat a családoknak, helyet biztosít a kapcsolattartáshoz a vér szerinti családdal. Nem utolsó sorban a nevelőszülőket támogatja, akik így a tevékenységüket nem elszigetelten végzik, hanem segítséget kapnak a feladataik megoldásához.

Irodalom

- Alternatív gondoskodás a gyermekekről Útmutató, (2009). https://www.sos.hu/wp-content/uploads/sites/6/2018/01/Alternativ-gondoskodas-UTMUTATO-final_1.pdf [2024. 06. 10.] [2023.12.10.]
- Állami gondoskodástól a mai gyermekvédelemig. KSH, 2012. <https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/pdf/allamigondoskodas.pdf> [2023. 12. 10.]
- Bald A., Joseph J. Doyle Jr., Gross M. & Jacob B. A. (2022). *Economics of Foster Care* *Journal of Economic Perspective* 36,(2). 223–246.
- Czibere I., Gyarmati A., Rácz A. & Sik D. (2023). *A gyermekvédelmi szakellátásban elhelyezett gyermekek gondozási helyről történő engedély nélküli eltávozásának és az abhoz kapcsolódó intézményi eljárások teljes körű országos vizsgálata*. Kutatási zárótanulmány. https://szocialisportal.hu/wp-content/uploads/2023/09/26T_A-gyermekvedelmi-szakellatasban-elhelyezett-gyermekek-engedely-nelkuli-eltavozasanak-intezmenyi-eljarasok.pdf [2024. 06. 20.]
- Davidson, J.C., Milligan, I., Quinn, N., Cantwell, N. & Elsley, S. (2016). Developing family-based care: Complexities in implementing the UN Guidelines for the Alternative Care of Children. *European Journal of Social Work*, 20(5), 754–769. DOI: <https://doi.org/10.1080/13691457.2016.1255591>
- Deinstitutionalisation of Europe's Children Questions and Answers Opening Doors for Europe's Children. December 2017. <https://www.eurochild.org/uploads/2021/02/Opening-Doors-QA.pdf>. [2024. 04. 10.]
- Deinstitutionalisation and quality alternative care of children in Europe, 2014 https://www.openingdoors.eu/wpcontent/uploads/2014/11/DI-Lessons_Learned_web_use.pdf [2024. 04. 10.]
- Herczog M., Koenderink F., O'Donnell C. & Teltschik A. (2021). *Children in alternative care: Comparable statistics to monitor progress on deinstitutionalisation across the European Union*. UNICEF and Eurochild, 2021. <https://eurochild.org/uploads/2021/12/Children-in-alternative-care-Comparable-statistics-to-monitor-progress-on-DI-across-the-EU.pdf> [2024. 04. 10.]
- Costa, M. (2012). *Deinstitutionalisation and quality alternative care of children in Europe. Lessons learned and the way forward*. Eurochild, Belgium.
- Cappa C., Petrowski N., Deliege A. & Khan M. R. (2021): Monitoring the situation of children living in residential care: data gaps and innovations. *Vulnerable Children and Youth Studies* 17 (2) 110-118. DOI: <https://doi.org/10.1080/17450128.2021.1996669>
- Carter D., (2005). *Family Matters: A study of institutional childcare in Central and Eastern Europe and the Former Soviet Union*. Every Child, London.
- Czirják A. (2008). *A gyermekvédelem története*. Az 1997. évi gyermekvédelmi törvény megszületése Rubeus Egyesület, Budapest. http://rubeus.hu/wp-content/uploads/2013/09/22987_czirjakatila_gyvtortenete_ujab_b.pdf [2024. 07. 10.]
- Desmond C, Watt K, Saha A, Huang J, & Lu C. (2020). Intézményi gondozásban élő gyermekek előfordulása és száma: globális, regionális és országos becslések. *Lancet Child Adolesc Health*. DOI: [https://doi.org/10.1016/S2352-4642\(20\)30022-5](https://doi.org/10.1016/S2352-4642(20)30022-5).
- Finelli, J., Zeanah & C.H., Smyke, A. T. (2018). Attachment disorders in early childhood. In Zeanah, C. H. (Eds.) *Handbook of Infant Mental Health, Fourth Edition*. (pp. 442–456) The Guilford Press, New York.
- Gilbert, N., Parton, N. & Skivenes, M. (2011). Changing Patterns of Response and Emerging Orientations. In Gilbert, N., Parton, N., & Skivenes, M. (Eds.). *Child Protection Systems - International Trends and Orientations*. Oxford University Press. 243-258
- Gyermekjogi Jelentés 2023. Hintalovon Gyermekjogi Alapítvány. Budapest. <https://hintalovon.hu/2024/05/21/2023-ban-elkepesztoen-hehez-volt-gyerekek-lenni-es-gyereket-nevelni/> [2024. 07. 30.]

- Gyermekvédelmi Központ Borsod-Abaúj-Zemplén Vármegye Csillag Különleges Gyermekotthon Miskolc
<https://gyvkbazv.hu/th2?view=article&id=118&catid=2>. [2024. 07. 30.]
- Kirschner-Briski Barbara (szerk.) (2021). *Egyházainkkal a társadalom szolgálatában*. Miniszterelnökség, Budapest. 68-69.
- Nevelőszülők 2022 Kutatási gyorsjelentés* Ágota Alapítvány. Szeged-Csanádi Egyházmegye Szent Ágota Gyermekvédelmi Szolgáltató
<https://www.agotaalapitvany.hu/agota-orzagos-kutatas-a-neveloszulok-koreben-2022> [2024. 07. 30.]
- Palayret (2012). *Children Under the Age of Three in Formal Care in Eastern Europe and Central Asia a Rights-Based Regional Situation Analysis*. UNICEF, Geneva
<https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/attachments/Children%20Under%20the%20Age%20of%20Three%20in%20Formal%20Care%20in%20Eastern%20Europe%20and%20Central%20Asia.pdf> [2024. 07. 02.]
- Porpáczy Á. (2022). Nevelőszülő vagy gyermekotthon? Az intézmények áttekintése, valamint a jelenlegi szabályozás adta lehetőségek és nehézségek. *Ügyéségi Szemle*, 7.(2.).42-50.
- Rákó E. (2014). *Gyermekvédelmi intézményekben elhelyezett gyermekek életkörülményei*. Belvedere Meridionale Kiadó, Szeged. Rubeus Egyesület, Budapest.
- Rákó E. (2022). Deinstitutionalisation in Hungarian child protection: Policy and practice ccahges in historical contexts. *Journal of Childhood, Education and Society*. 3. 3. 275-292.
- Reimer D., (2021). *Peer Review on „Furthering quality and accessibility of Foster Care service” Better Quality in Foster Care in Europe – How can it be achieved?* European Commission, Brüsszel.
- Report of the Ad Hoc Expert Group on the Transition from Institutional to Community-based Care (2009). [file:///C:/Users/DE-User/Downloads/2009-12-08%20Expert%20Group%20Report%20Final%20EN%20\(2\).pdf](file:///C:/Users/DE-User/Downloads/2009-12-08%20Expert%20Group%20Report%20Final%20EN%20(2).pdf) [2024. 08. 05.]
- Szociális statisztikai évkönyv, 2014
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/szocialis-evkonyv_2014.pdf [2024. 08. 05.]
- Szociális statisztikai évkönyv, 2019
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/szocialis-evkonyv_2019.pdf [2024. 08. 05.]
- Szociális statisztikai évkönyv, 2020
https://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/evkonyv/szocialis-evkonyv_2020.pdf [2024. 08. 05.]
- KSH 2024 Gyermekotthonban és nevelőszülőnél elhelyezett gyermekek. <https://www.ksh.hu/s/helyzetkep-2023/#/kiadvany/szocialis-vedelem/gyermekotthonban-es-neveloszulonel-elhelyezett-gyermekek> [2024. 08. 05.]
- UNICEF (2024). Regional Office for Europe and Central Asia TransMonEE analytical series: Pathways to Better Protection Taking Stock of the Situation of children in alternative care in Europe and Central Asia UNICEF, Geneva, 2024
- Jogsabályok:**
1997. évi XXXI. törvény a gyermekek védelméről és a gyámügyi igazgatásról
2019. évi CXXII. törvény a társadalombiztosítás ellátásaira jogosultakról, valamint ezen ellátások fedezetéről
- A Tanács 2021. június 14-i (EU) 2021/1004 Ajánlása az európai gyermekgarancia létrehozásáról
<https://net.jogtar.hu/jogsabaly?docid=a21a1004.cou> [2024. 07. 02.]
- Resolution adopted by the General Assembly on 18 December 2019.
https://bettercarenetwork.org/sites/default/files/2020-01/A_RES_74_133_E.pdf [2024. 07. 19.]